

HINDIY TILIDAGI JUFT SO'ZLARDA SINONIMIYA HODISASINING AKS ETISHI

*Tojimumurodova Surayyo Rashid qizi,
Toshkent davlat Sharqshunoslik universiteti 2-kurs yo'nalishi magistranti
<https://doi.org/10.53885/edinres.2024.02.1.008>*

ANNOTATSIYA. Ushbu maqola tilshunoslikdagi sinonimiya masalasiga bag'ishlangan bo'lib, unda tilshunoslikdagi sinonimlik hodisasi haqidagi qarashlar umumlashtiriladi. Sinonimlikka oid mavjud fikrlar tahlil qilinib, lisoniy dalillar bilan izohlanadi. Sinonimlar so'zning ma'noli shakllaridan biri bo'lib, talaffuzi, yozilishi har xil va birlashtiruvchi ma'nosi bir xil bo'lgan qo'shimcha ma'no nozikligi bilan emotsional ma'nosi qo'llanishi kabi bir qator xususiyatlari bilan o'zaro farqlanadigan so'zlardan tashkil topgan.

Kalit so'zlar; hindiy tillar, juft so'zlar, sinonimiya, hodisa.

ОТРАЖЕНИЕ ФЕНОМЕНА СИНОНИМИИ В ПАРАХ СЛОВ В ЯЗЫКЕ ХИНДИ

*Таджимуродова Сурайё Рашид кизи,
студентка 2 курса магистратуры Ташкентского государственного университета
востоковедения.*

Аннотация. Данная статья посвящена вопросу синонимии в языкознании и обобщает взгляды на явление синонимии в лингвистике. Существующие представления о синонимии анализируются и поясняются лингвистическими данными. Синонимы - одна из смысловых форм слова, имеющая ряд особенностей, таких как употребление эмоционального значения с дополнительной смысловой тонкостью, с разным произношением и написанием и одинаковым объединяющим значением, состоящая из взаиморазличимых слов.

Ключевые слова; Индийские языки, пары слов, синонимия, феномен.

REFLECTION OF THE PHENOMENON OF SYNONYMY IN PAIRS OF WORDS IN HINDI LANGUAGE

*Tojimumurodova Surayyo Rashid qizi,
2nd-year master's student at the Tashkent State University of Oriental Studies*

Annotation. This article is devoted to the issue of synonymy in linguistics, and it summarizes views on the phenomenon of synonymy in linguistics. Existing ideas about synonymy are analyzed and explained with linguistic evidence. Synonyms are one of the meaningful forms of the word, with a number of features such as the use of emotional meaning with the additional meaning subtlety, with different pronunciation and spelling and the same unifying meaning. composed of mutually distinguishable words.

Keywords; Indian languages, pairs of words, synonymy, phenomenon.

KIRISH. Dunyodagi barcha tillarning asosini so'z tashkil etadi. Shuningdek insonlarning nutqining go'zalligi ham aynan shu so'zlarning qo'llanishi bilan bog'liq. Nutqimizning ravon bo'lishi va so'zlagan so'zlarimizning betakror chiqishida so'z boyligimiz hamda sinonim so'zlarni ham o'rnida qo'llay olishimiz muhim rol o'ynaydi va til birliklarining bir xil ma'noga ega bo'lish sinonimiya hodisasi deb ataladi[1]. Sinonimiyaning birligi bir umumiy ma'noga ega bo'lgan so'zlar deyiladi ya'ni sinonimlardir. Sinonim so'zlar tilning chinakam ma'noda boyligidir.

Sinonim soʻzlar haqida soʻz borar ekan, tilshunoslikda biz sinonimlarni asosan ideografik va stilistik turlarga boʻlamiz. Ideografik sinonimlarga ingliz tilidagi quyidagilarni misol keltirishimiz mumkin: to understand-to realish, to expect-to anticipate-tushunmoq, anglab yetmoq, kutmoq; hindiy tilida esa quyidagi misollarni koʻrish mumkin: oldindan koʻrmoq - bir xil maʼnoni anglatadi va bir xil neytral stilistik turga tegishli boʻladi. Tilshunoslikda sinonimiya hodisasi chuqur tarixiy ildizga ega boʻlib, juda keng tahlil qilingan hodisadir. Sinonimlar nafaqat tilshunoslikning, balki adabiyotshunoslik, madaniyatshunoslik, psixologiya kabi qator fanlarning ham oʻrganish obyektidir. Sinonimiya haqida tilshunoslikda turlicha qarashlar mavjud.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Sinonimlarni oʻrganish dastlab faqat leksik sathda boʻlib, „odatda, „ bir xil maʼnoli soʻzlar“, „bir-biriga yaqin maʼnoli soʻzlar“, „yaqin yoki bir maʼnoli soʻzlar“, „uslubiy boʻyoqlari, qoʻllanish sathlari bilan farqlanuvchi soʻzlar sifatida taʼriflanadi“[2]. Sinonim [yunon.synonymos-bir xil nomli] shakli har xil, maʼnosi esa bir xil yoki biroz farqli boʻlgan til birliklari qatoridagi har bir til birligi. Til birliklarining maʼno jihatidan yaqinlik, maʼnodoshlik hodisasi ham bu sinonimlarga berilgan taʼriflardandir. Oʻzbek tilshunosligida sinonimlarga berilgan taʼrifga eʼtibor berilsa, ularni belgilashda dastavval leksemalarning maʼno jihatidan bir xilligiga[3], soʻngra maʼnolarning umumiylikiga[1], hamda maʼnoviy oʻxshash(aynan)likka[4] asoslanilgani kuzatiladi“[5]. Oʻtgan asrning 70-yillariga qadar sinonimlikga maʼnoning bir xilligi deb qaralgan boʻlsa, keyingi davrlarda sinonimlarning leksik maʼnosini semik tahlil qilish keng tus oldi[6]. (Sh.Rahmatullayev, H.Neʼmatov, E.Begmatov, R.Rasulov shular jumlasidan).

Tadqiqot metodologiyasi. Til sathi birliklarida koʻzga tashlanuvchi aynanlik ularning maʼnosi, shakli, vazifasi, uslubiy belgisi kabilarning teng kelishida, oʻzaro muvofiqligida koʻrish mumkin. Oʻzbek tilshunosligida sinonimlik maʼnodoshlik deb ham yuritiladi. Sinonimiya hodisasini buyuk bobokalonimiz Alisher Navoiy ham nazardan chetda qoldirmaganlar. Navoiy turkiy tilning ifoda imkoniyatlari haqida soʻz yuritir ekan, bir maʼnoni darajalanishiga yoki holatiga qarab turib bir nechta soʻz orqali berish mumkinligini, fors-tojik tilida esa bunday imkoniyatning yoʻqligini aytib oʻtadi. Aka, uka, ogʻa, ini; singil, egachi, opa kabi soʻzlarning fors-tojik tilida birodar va xoxar soʻzlari bilan berilishini taʼkidlaydi.

Tahlil va natijalar. Bundan koʻrinadiki, sinonimiya hodisasiga azaldan qiziqish katta boʻlib kelganini koʻrish mumkin; masalan: ogʻir, vazmin, zalvorli; Sinonimlar barcha til va soʻz turkumlarida uchraydi.

Ot sinonimlar: uy, hovli, uchastka, eshik;

Sifat sinonimlar: uzoq, yiroq, olis;

Olmosh sinonimlar: u, oʻsha, anavi;

Feʼl sinonimlar: shivirlamoq, pichirlamoq, shipshimoq;

Ravish sinonimlar: keyin, soʻng;

Yordamchi soʻzlar: ammo, lekin, biroq;

Hindiy tilida ham sinonimiya hodisasi uchraydi. Ilmiy ishimiz doirasida juft soʻzlarni ajratib chiqqanimizda juft soʻzlar doirasida ham sinonim soʻzlarni uchratdik va ushbu soʻzlarni tahlil qilib koʻrganimizda yuqoridagi hodisaga oid quyidagi soʻzlarni uchratdik.

आन-बान ж. 1) пышность, великолепие; 2) см. आन-तान

आन-तान ж. 1) бессвязные речи; 2) надменность, высокомерие; 3) упрямство.

1) Ulug'vorlik, ulug'vorlik;

2) 1) bir-biriga mos kelmaydigan nuqtalar;

3) 2) takabbur;

4) 3) qaysarlik.

1) माँ-बाप м. Ota-ona см. माता-पिता

2) माँगना-ताँगना брать в долг везде, где можно; см. माँगना-माँगना

Po'ji boricha qarz olish

3) माँग-चोटी ж. Женская причёска см. माँग-पट्टी ж.

Ayollar soch turmagi

4. मान-सम्मान (S) м. Почёт, уважение см. मान-मान्यता (S)

Hurmat, hurmat

5. मान-पान м. (S) см. मान-सम्मान женская причёска

Ayollar soch turmagi

5. मार-पीट ж. 1) избиение; 2) драка, потасовка; 3) оскорбление действием см.

मार-पिट्टाइ ж.

Urish; janjal, janjal; harakat bilan haqorat qilish

6. माल-असबाब (A. maal-asbaab) м. 1) имущество; 2) богатство माल-टाल (A. maal + H) mulk; boylik

8. माल-असबाब см. माल-मता म. (A. maal-mataa) boylik

9. माल-बोर्ड (A. maal+ E. board) м. см. माल-महकमा

10. माल-महकमा (A. maal-mahkama) м. налоговое ведомство **soliq bo'limi**

11. कहना-सुनाना п. 1) рассказывать; 2) ругать, бранить.

Aytmoq; so'kmoq, so'kmoq

12. कूदना-फाँदना 1) прыгать; подскакивать, 2) подпрыгивать от радости. कूद-फाँद ж. приганье. sakrash; sakrash; quvonchdan sakrash

13. बनना-सँवरना см. बनना-ठनना наряжаться, нарядно одеваться.

Kiyinmoq, bejirim kiyinmoq

14. बनाव-सिंगार м. см. बनाव-सँवार м. украшения и наряды. Dekoratsiya (aksesuvar) va liboslar

15. खाना-दाना (H+P .daana) м. см. खान-पान м. еда и питьё; продовольствие;

Ovqat va ichimlik; ovqat

16. खाना-नाश्ता (H+P. naashtaa) м. см. खान-पान еда и питьё; продовольствие; yegulik va ichimlik; ovqat

17. खीच-खीची ж. см. खीच-तान ж. 1) взаимная вражда; 2) конкуренция; ; 3) превратное толкование. O'zaro adovat; raqobat; noto'g'ri talqin qilish

18. खींचा-तानी ж.см. खींच-तान - ж.1) взаимная вражда; 2) конкуренция; ; 3) превратное толкование. . O'zaro adovat; raqobat; noto'g'ri talqin qilish
19. खुस-खुस см खुसुस-फुसुर-1. Шёпотом; ; 2.ж.шёпот;~करना (लगाना) шептать. Shivirlash;shivirlash
20. खून-खराबा(Р.хуун-А.хараба)м.см- खान-खच्चर (Р.хуун+ Н.)м.1) кровопролитие; резня; 2) кровопролитый бой. Qon to'kish,qirg'in; qonli jang
21. खून-खराबी (Р.хуун+А.харааб)+Р.-ii)- खून-खच्चर (Р.хуун+ Н.)м.1) кровопролитие; резня; 2) кровопролитый бой. Qirg'in, qonli jang
22. खैरियत (А.хайр-iyat)ж.см खैर-आफ़ियत (А.хайр 'afiyat) здоровье и благополучие.salomatlik va farovonlik
23. गाली-गुफ़ता (Н.+Р.guftaa) м.см गाली-गलौज ж.перебранка,ссора. Janjal,janjal
24. गुणागुण (S) м.см गुण-दोष (S) м.достоинства и недостатки; добродетели и пороки; afzalliklari va kamchiliklari;fazilatlar va yomonliklar
25. गोल-गाल см.गोल-गोल 1) круглым счётом; 2) в общем ; 3) невразумительно, неясно. Aylana ;umumiy;noaniq,tushunarsiz
26. गोल-माल .см.गोल-योग (S) м.астрол. неблагоприятное расположение светие;yogug'likning noqulay joylashishi;
- 27.घिसा-पिसा см घिसा-पिटा 1) протёртый; стёртый; изношенный ; 2) избитый;ishqalangan, o'chirilgan, eskirgan; kaltaklangan

Xulosa. Sinonimiya hodisasi hind (bir xil nomga egalik) tilshunosligida ham quyidagicha ma'no anglatar ekan, "Til birliklarining ma'no jihatidan yaqinlik, ma'nodoshlik hodisasi"dir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Hojiyev A. O'zbek tili sinonimlarining izohli lug'ati. – Toshkent. O'qituvchi, 1974, 45-bet.
2. Orifjonova Sh. Lug'aviy sinonimiya va graduonimiya munosabati xususida, // O'zbek tili va adabiyoti, 6 – son, 2007, 109-b
3. Jumaniyozov R. Sinonimlar ta'rifi masalasi // O'zbek tili va adabiyoti. 1970, 1-son, 5-bet.
4. Rahmatullayev Sh. Semik tahlil va leksik sinonimiyasi ta'riflash masalasi // O'zbek tili va adabiyoti. 1979, 5-son,55-bet.
5. Rahmonov G'. O'zbek tili sinonimlarida darajalanish // O'zbek tili va adabiyoti. 2020, 3-son, 111-bet.
6. Orifjonova Sh. G, O'zbek tilida lug'aviy graduonimiya. NDA. Toshkent, 1996;
7. Bozorov. O. O'zbek tilida darajalanish. NDA. Toshkent, 1997;
8. Xudoyberdiyev. L.. S, O'zbek tilida nominative birliklarning darajalanishi. NDA. Toshkent, 2003.